

اثر رفاهی خروج مهاجران خارجی بر سیاست ایران

سید صفدر حسینی و سهیل رضائی *

تاریخ دریافت: 1387/4/24 تاریخ پذیرش: 1388/3/6

چکیده

هدف این مطالعه، بررسی اثر رفاهی خروج مهاجران بر مزادهای مصرف کنندگان، تولیدکنندگان، مالیات و هزینه ( ) ایران است. برای بررسی اثر رفاهی ناشی از سیاست قیمت تضمینی و یارانه‌ی مصرف نان توسط دولت از دو الگوی نموداری و تجربی در چارچوب رهیافت مقایسه‌ی ایستا استفاده . با مقایسه‌ی نتایج به 1380، میزان تغییر رفاه ناشی از این سیاست برآورد شد. هزینه‌های دولت و زیان اجتماعی به ترتیب 573/3 474/4 میلیارد ریال کاهش و رفاه مالیات دهندگان 688/0 میلیارد ریال افزایش نشان می .

Q18 :JEL

های کلیدی: مهاجران، سیاست نان ارزان، هزینه‌های دولت، مزاد رفاهی

* ترتیب ی کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی دانشکده ی کشاورزی

e-mail: hosseini_safdar@yahoo.com

شروع جنگ در کشورهای افغانستان و عراق از دهه

اجتماعی و اقتصادی باعث شده است تا بسیاری از ساکنان این کشورها به کشورهای همسایه مهاجرت کنند. بسیاری از این مهاجران نیز به ایران رهسپار شده . بر اساس آمار انتشار یافته 2001 174/9 میلیون مهاجر در جهان وجود داشته

(گزارش مهاجرت جهانی، 2002). نتایج آماری سازمان ملل متحد در سال 2001 میلادی

نشان می دهد که ایالات متحده ی آمریکا با 35 میلیون نفر مهاجر بیش ترین تعداد مهاجرت را دارا می . ایران نیز در بین 15 کشور مهاجرپذیر جهان قرار گرفته است، به طوری که حدود 2/3 میلیون نفر مهاجر را که به طور عمده از کشورهای همسایه و هم

1/3 درصد از کل مهاجران جهان در ایران جای

(گزارش مهاجرت جهانی، 2002). مهاجران در هر کشور پیامدهایی را بر زندگی

اجتماعی و اقتصادی ساکنان آن کشور می . ها بازار کار و هزینه پرداخت کالاهای اساسی (یارانه) ها را تحت تاثیر قرار می طوری که باعث بی تعادلی در بازار کار و افزایش هزینه های دولت برای پرداخت یارانه به کالاهای اساسی

های گذشته بسیاری از کشورهای کم درآمد با اتخاذ سیاست

غذایی را به کنندگان خود قرار داده . دولت ایران نیز با

اتخاذ چنین سیاست هایی، مواد غذایی مختلف مانند نان، قند و شکر، پنیر و شیر، برنج و گوشت را به قیمت یارانه ای در اختیار مصرف کنندگان قرار داده است (حسینی، 1385 155). افزون بر ساکنان ایرانی، افرادی که از سایر کشورها به ایران مهاجرت کردند نیز

مشمول چنین سیاست های یارانه . بنابراین با توجه به این که مهاجران از کالاهای

یارانه ای به قیمت موجود در بازار (قیمت متعارف) استفاده می کنند، بخشی از یارانه پرداختی دولت نیز برای این گروه از مصرف کنندگان پرداخت می شود که این امر باعث

اثر رفاهی خروج مهاجران خارجی بر سیاست نان ...

فزایش هزینه خروج مهاجران افزون بر اثرات اجتماعی مفیدی که به راه دارد، هزینه‌های دولت بابت پرداخت یارانه برای غذای ارزان را نیز کاهش خواهد داد. هدف این مطالعه بررسی اثرهای رفاهی خروج مهاجران بر رفاه مصرف‌کنندگان، تولیدکنندگان و مالیا دهندگان گندم در ایران و همین طور بررسی کاهش هزینه یارانه‌های غذای ارزان در ایران در اثر خروج مهاجران می .

در این مطالعه به دلیل نبود آمار دقیقی از تعداد مهاجران خارجی در ایران، از آمار مربوط به که با هم‌کاری سازمان ملل متحد در ایران در سال 1380 . آمار مربوط به مهاجران افغان از پایگاه آماری وزارت کشور، سازمان امور اتباع خارجی استخراج شد (وزارت کشور، 1380).

های پایه‌ای در زمینه‌ی کارایی و اثرات رفاهی ناشی از سیاست‌های بازتوزیع می¹ (1983) ²(1995) کاران³ (1999) و امید⁴ (2007) و حسینی و حسن (1379) اشاره کرد. حسینی و حسن (1379) در ارزیابی آثار رفاه اقتصادی و کارایی سیاست غذای ارزان در ایران با کاربرد روش مقایسه‌ی ایستا نشان دادند که سیاست غذای ارزان بسیار بیش ای که رفاه مصرف‌کنندگان را افزایش داده (4317 میلیارد ریال) باعث کاهش رفاه تولیدکنندگان و مالیات (2/9 برابر افزایش رفاه مصرف‌کنندگان). زیان‌های اجتماعی حاصل از سیاست یاد شده حدود 47/7 درصد عواید مالیاتی دولت در سال 1376 بوده و از این رو، کارایی آن در انتقال درآمد بسیار پایین بوده است (13 58).

در مورد آثار اجتماعی و رفاهی حضور مهاجران خارجی در ایران نیز مطالعه‌های فراوانی صورت گرفته است که می های کریمی موغا (1382) و شاهنوشی و کاران (1379) اشاره کرد. کریمی موغاری به بررسی تاثیر مهاجران افغانی بر سطح دست

1- Gardner. 1983

2- Salhofer. 1995

3- Aleston, et al. 1999

4- Amid. 2007

و اشتغال در ایران پرداخته است. در این مطالعه برای تخمین تاثیر مهاجران افغان بر نرخ بی‌کاری، معادلات رگرسیونی تخمین زده شده است. نتایج نشان می‌دهد که کارگران افغانی در های پرونتقی مانند تهران، اصفهان، ... مشغول به کار شده‌اند که تقاضا برای

نیروی کار ساده در آن . از آن جا که کارگران ایرانی به سهولت می

کشور جابه‌جا شوند، حضور کارگران افغانی در برخی از استان . ب افزایش نرخ بی‌کاری در نقاط شهری و روستایی این استان‌ها نشده است، ولی نرخ بی‌کاری در کل کشور بالا رفته . گفتنی است که تاکنون اثرات اقتصادی و رفاهی ناشی از حضور مهاجران خارجی بر بازار کالاهای مضمول یارانه از جمله نان در ایران صورت نگرفته .

روش تحقیق

(

برای بررسی اثرات رفاهی ناشی از ابزارهای سیاستی از دو الگوی نموداری و تجربی در یافت مقایسه‌ی ایستا¹ استفاده می . (1)

و آثار رفاهی سیاست نان ارزان را در ایران نشان می . عرضه و تقاضای داخلی

تقاضای وارداتی گندم به ترتیب W D_w S_w در نمودار یاد شده، نشان داده شده است.

جا که ایران کشوری کوچک فرض شده است، تقاضای وارداتی گندم به صورت خطی موازی محور افقی رسم می (حسینی، 1385 582). بنابراین (Q_d) (Q_s)

ی گندم با توجه به قیمت مصرفی (P_c) و تضمینی (P_p) و نیز قیمت جهانی گندم (P_m)

می .

در این مطالعه جامعه به سه گروه مصرف‌کنندگان گندم ( )، تولیدکنندگان گندم و

مالیات‌دهندگان تقسیم می (حسینی، 1385 583). بنابراین رفاه گروه

اثر رفاهی خروج مهاجران خارجی بر سیاست نان ...

قبل و بعد از خروج مهاجران افغان از کشور با مازاد مصرف‌کنندگان (CS)¹، تولیدکنندگان (PS)² و مالیات (TS)³ ارزیابی شد.

در این مطالعه به این نکته توجه می‌شود که مازاد مالیات

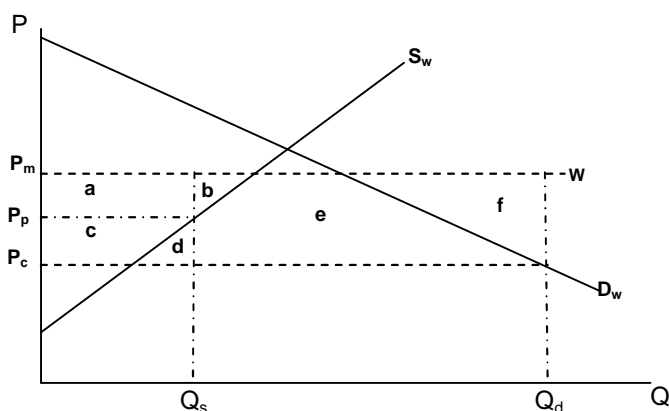
دولت یا هزینه (TC) در هزینه‌ی نهایی بودجه‌ی دولتی $(1+\delta)^4$ ، حاصل می‌شود. δ پارامتری است که برابر متوسط کلیه‌ی هزینه پارامتر شامل هزینه‌های ناشی از مالیات‌بندی در بازارهای تامین‌کننده مالیات، هزینه‌های آوری مالیات و هزینه‌های اجرایی و اداری انتقال وجوه مالیاتی به مصرف‌کنندگان است (حسینی، 1385: 186).

(1) تغییرات رفاهی ناشی کارگیری سیاست می
 افزایش (a+b+c+d+e) (CS) (a+b) نیز کاهش
 رفاهی تولیدکنندگان داخلی (PS) می. افزایش هزینه (TC) نیز
 (b+c+d+e+f) می که کاهش مالیات (TS) میزان
 (b+c+d+e+f) (1+) می. این رتیب زیان اجتماعی⁵ ناشی سیاست
 (b+f) که (b+f+ (b+c+d+e+f))
 زیان ((b+c+d+e+f)) زیان اجتماعی
 ناشی سایر (حسینی، 1385: 584).

(1) تغییرات رفاهی تشکیل دهنده فرضی
 ایران کشورشان می.
 هنگامی که در یک کشور جمعیت کاهش پیدا می‌کند، تقاضا برای کالاهای مصرفی نیز کاهش می‌یابد. به سخن دیگر منحنی تقاضای آن کالا به سمت چپ منتقل می‌شود (کرامر و کاران، 1383: 74). بنابراین این که ایران کاهش

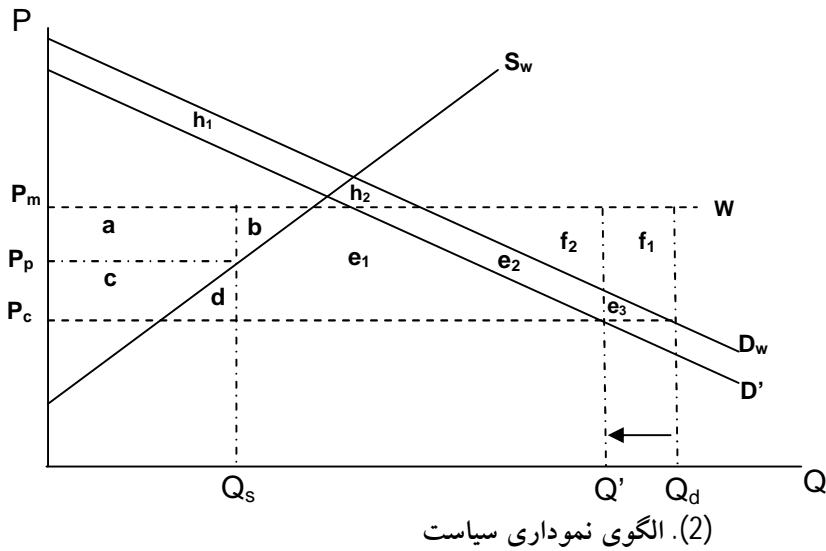
-
- 1- Consumer Surplus
  - 2- Producer Surplus
  - 3- Tax Payer Surplus
  - 4- Marginal cost public funds
  - 5- Dead Weight Loss

کننده نتیجه کاهش
 گنجی مکانی
 وضعی رفاهی
 می .
 کاهش می کنندگان
 رفاهی تولید کنندگان
 میزان $(e_3 + f_1)$ کاهش یافت. این هزینه
 رفاهی تولید کنندگان تغییر نمی کند. هزینه
 میزان $(b + c + d + e_1 + e_2 + f_2)$ می که کاهش مالیات (TS)
 می $(1 +) (b + c + d + e_1 + e_2 + f_2)$. این ترتیب زیان اجتماعی این
 ( )
 $(b + e_2 + f_2)$ زیان اجتماعی ناشی
 ( ) نیز
 سایر
 که ایران می .
 حالتی

(1). الگوی نموداری تاثیرات رفاهی سیاست نان ارزان

اثر رفاهی خروج مهاجران خارجی بر سیاست نان ...

(الگوی تجربی

نیاز برای بررسی جبری تغییرات مازاد عوامل تشکیل دهنده
 . فرم کلی توابع تقاضا و عرضه نمایشی در نظر گرفته شده است (1996)، که به

ترتیب به صورت توابع 1 2 در زیر بیان می :

$$Q_s = BP_p \quad (2) \quad Q_d = AP_c^\phi \quad (1)$$

که در آن کشش‌های خود قیمتی تقاضا و عرضه را نشان می A B نیز

P_c P_p به ترتیب قیمت تضمینی گندم و قیمت

یارانه کننده می . روابط جبری تغییرات مازاد مصرف‌کننده (CS)

تولیدکننده (PS) و هزینه (TC) به ترتیب از روابط 3 5 محاسبه می .

$$CS = \frac{Q_d}{P_c^\phi (\phi + 1)} (P_m^{\phi+1} - P_c^{\phi+1}) \quad (3)$$

$$PS = \frac{Q_s}{P_p (\phi + 1)} (P_p^{\phi+1} - P_m^{\phi+1}) \quad (4)$$

$$TC = (Q_d - Q_s)(P_c - P_m) + Q_s(P_c - P_p) \quad (5)$$

که در آن، P_m قیمت وارداتی گندم، Q_d ( ) (با توجه به این که درصد ضایعات و کاهش مقدار گندم مصرفی در پخت نان به طور دقیق مشخص نمی این مطالعه مقدار تقاضای نان معادل تقاضای گندم در نظر گرفته شد) Q_s گندم می .

به دلیل این که جمع آوری و مصرف مالیات توسط دولت هزینه‌هایی را به هم ن تغییر مازاد مالیات (TS)، مقدار تغییر هزینه (TC) در هزینه‌ی نهایی وجوهات دولتی $(1+\delta)$ ضرب می . به این ترتیب تغییر مازاد مالیات (TS) ی زیر به دست می‌آید:

$$TS = (1 + \delta) TC \quad (6)$$

زیان‌های اجتماعی بازار گندم (DWL_w) و مجموع زیان‌های ناشی از سیاست نان ارزان DWL_t (8 7 می‌آیند (حسینی، 1385 585):

$$DWL_w = |TC + PS| - CS \quad (7)$$

$$DWL_t = |PT| - CS \quad (8)$$

8 PT برابر مجموع کاهش رفاه تولیدکننده و مالیات . زیان

مرده حاصل از سایر از بازارها نیز برابر (TC) است که از رابطه $(DWL_t - DWL_w)$ محاسبه می .

ی تغییرات رفاهی حاصل از خروج مهاجران افغان از ایران با استفاده از مقادیر جدید به دست آمده برای تقاضا و کلیه‌ی روابط بالا میسر خواهد بود. مهاجران از ایران این مقادیر محاسبه می‌شوند و از مقادیر به دست آمده برای سیاست غذای ارزان قبل از خروج مهاجران کسر می ات رفاهی ناشی از خروج آن ( ) ایران نمایان شود.

نتایج و بحث

آوری شده توسط وزارت کشور (سازمان امور اتباع خارجی)

1380 2/3 میلیون نفر از مهاجران در ایران را افغان‌ها تشکیل می‌دهند.¹

در سال یاد شده (P_c) قیمت آ (P_p) قیمت تضمینی گندم و (P_m) قیمت وارداتی گندم به ترتیب 40 1050 1092 ریال بود (امید، 2007، و وزارت بازرگانی). 14/99

میلیون تن و مصرف سرانه نیز 232 کیلوگرم برآورد شده است (وزارت بازرگانی و شریف 1383). در این پژوهش کشش

1385 25 31) و مقدار متوسط هزینه (δ) نیز از مطالعه‌ی حسینی و اسپریگز (1996)

کشش عرضه‌ی مورد استفاده در این مطالعه مقدار 0/31 و کشش تقاضا در محدوده

0/3 - 1/24 - است که دو مقدار 0/43 - 0/82 - به عنوان حد میانگین این دو مقدار در

با توجه به وجود یک مقدار برای کشش عرضه، دو مقدار برای کشش تقاضا و

0/1 0/2 0/3 برای پارامتر متوسط هزینه

ارتباط با اثرات رفاهی خروج مهاجران از ایران قابل بررسی است. نخست آثار رفاهی ناشی از به کارگیری سیاست نان ارزان قبل از خروج فرضی مهاجران از

ایران مورد بررسی قرار گرفت. گزین اول به عنوان نمونه انتخاب شد. بنابراین (CS_1)

کنندگان نسبت به حالت دخالت نک 5875/9 میلیارد

ریال افزایش یافته است، درحالی که (PS_1) مازاد تولیدکننده، 526/1 میلیارد ریال کاهش

هزینه‌های پرداختی دولت در اثر خارج شدن از تعادل بازار به واسطه‌ی سیاست

حمایتی (قیمت تضمینی) 15240 میلیارد ریال و زیان مرده در بازار گندم و سایر

(DWL_t) ی اجرای این سیاست 11421 میلیارد ریال برآورد شد. گزینه

دیگر نیز به همین نحو قابل بحث و بررسی (1).

1- به دلیل نبود آمار مدون و موجود در سال‌های اخیر، در این پژوهش از اطلاعات به دست آمده در سال 1380

(1). آثار رفاهی اجرای سیاست نان ارزان پیش از خروج م

(: میلیارد ریال)

DWL _t	DWL _w	TS ₁	TC ₁	PS ₁	CS ₁				گزین
11421/4	9896/8	-16771/2	-15246/6	-526/1	5875/9	0/1			1
12946/1	9896/8	-18295/9	-15246/6	-526/1	5875/9	0/2	-0/43	0/31	2
14470/7	9896/8	-19820/6	-15246/6	-526/1	5875/9	0/3			3
14587/6	13062/9	-16771/2	-15246/6	-526/1	2707/7	0/1			4
16112/3	13062/9	-18295/9	-15246/6	-526/1	2707/7	0/2	-0/82	0/31	5
17636/9	13062/9	-19820/6	-15246/6	-526/1	2707/7	0/3			6

: یافته

اگر دولت ایران به اخراج مهاجران افغان از کشور مبادرت بورزد و زمینه روج کلیه ها را فراهم نماید، 2/3 میلیون نفر از متقاضیان نان در کشور کاسته خواهد شد (با این فرض که 2/3 میلیون نفر مهاجر افغان، مصرف کننده ( ) 232 کیلوگرمی مصرف نان در کشور و با فرض الگوی مصرف مشابه مهاجران افغان و ایرانیان، حدود 0/54 میلیون تن از مقدار تقاضای نان ( ) در کشور کاسته و مصرف کل به 14/44 میلیون تن خواهد رسید. در این حالت نیز آثار رفاهی سیاست غذای ( ) بررسی شده است و نتایج آن در جدول (2) بیان شده است.

(2). آثار رفاهی اجرای سیاست نان ارزان

(: میلیارد ریال)

DWL _t	DWL _w	TS ₁	TC ₁	PS ₁	CS ₁				گزین
11004/4	9537/1	-16140/6	-14673/3	-526/1	5662/3	0/1			1
12471/7	9537/1	-17607/9	-14673/3	-526/1	5662/3	0/2	-0/43	0/31	2
13939	9537/1	-19075/2	-14673/3	-526/1	5662/3	0/3			3
14055/5	12588/1	-16140/6	-14673/3	-526/1	2611/2	0/1			4
15522/8	12588/1	-17607/9	-14673/3	-526/1	2611/2	0/2	-0/82	0/31	5
16990/1	12588/1	-19075/2	-14673/3	-526/1	2611/2	0/3			6

: یافته

اثر رفاهی خروج مهاجران خارجی بر سیاست نان ...

با مقایسه‌ی نتایج به دست آمده قبل و بعد از خروج مهاجران، میزان تغییرات رفاهی ناشی از این سیاست برآورد شد. ی خروج مهاجران از کشور (گزین 1 3)

کنندگان 213/6 میلیارد ریال کاهش یافته است، این کاهش رفاهی را می‌مهاجران که مصرف‌کننده‌ی نان بودند نسبت داد، در حالی که هزینه‌های دولت و زیان اجتماعی در کلیه‌ی بازارها از جمله گندم، به ترتیب 573/3 474/4 میلیارد ریال کاهش و رفاه مالیات دهندگان 688 میلیارد ریال افزایش داشته است. مازاد تولیدکنندگان نیز تغییری را از خود نشان نمی‌دهد. بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده اهمیت حضور مهاجران خارجی در کشور بیش از پیش نمایان می‌گردد.

(3). تغییرات رفاهی حاصل از خروج مهاجران از ایران

(: میلیارد ریال)

گزین	CS	PS	TC	TS	DWL _w	DWL _t
1				630/7		-417
2	-213/6	0	573/3	688	-359/7	-474/4
3				745/3		-531/7
4				630/7		-532/1
5	-98/5	0	573/3	688	-474/8	-589/5
6				745/3		-646/8

: یافته

نتیجه‌گیری و پیش

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد افزون بر این که دولت مبالغ هنگفتی را بابت سیاست نان کنندگان ایرانی می‌پردازد، مهاجران خارجی نیز 573/3 میلیارد ریال بر بار مالی دولت می‌افزایند.

سازمان ملل متحد هر ساله مبالغی را برای امور مهاجران به ایران پرداخت می‌نماید.

1380 ( ) 17 میلیون دلار بابت هزینه ها و موارد مصرفی

مهاجران به ایران پرداخت کرده است و دولت ایران نیز حدود 14 میلیون دلار آن را صرف موارد خواسته شده از طرف سازمان ملل کرده است (UNHCR Global Reports 2000-2006). بنابراین مبلغ باقی مانده در مقایسه با هزینه‌های دولت بابت پرداخت یارانه مصرفی توسط مهاجران (573/3 میلیارد ریال) رقم بسیار ناچیزی است. افزون بر این، سایر کالاهای مصرفی از جمله شیر نیز با قیمت‌های یارانه‌ای عرضه می‌شود که مهاجران نیز از آن مند می‌شوند، بنابراین پیش‌نهاد می‌شود که هر ساله گزارش‌های مستندی از هزینه دولت بابت پرداخت به یارانه‌ی کالاهای اساسی که مهاجران نیز از آن منتفع می‌های مرتبط با مهاجران و پناهندگان از جمله سازمان ملل متحد، سازمان بین‌المللی های وابسته ارایه و درخواست تامین این هزینه‌ها نیز مطرح شود.

حسینی، س. . (1379). ارزیابی آثار رفاه اقتصادی و کارایی سیاست غذای ان در ایران. ی علوم کشاورزی ایران، جلد 31 (3): 581-590.
حسینی، س. . (1385). الگوی اقتصادی تحلیل قیمت و سیاست کشاورزی.

جمشیدیها، غ. . (1383). تعلقات اجتماعی و اثرات آن بر بازگشت مهاجران افغانی. علوم اجتماعی، 23: 43-68.
کرامر، جی ال. جنسن، سی دبلیو و ساوتگیت، دی سی. (1383). اقتصاد کشاورزی و کشاورزی تجاری. انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ اول.
کریمی موغاری، ز. (1382). تاثیر مهاجران افغان بر سطح دست‌مزد و اشتغال در ایران. قتصادی ایران، 8: 57-88.
شریف، م. (1383). بررسی آثار تعیین قیمت گندم بر تولید آن در ایران. کشاورزی و توسعه، سال دوازدهم، تابستان، 46: 159-189.

اثر رفاهی خروج مهاجران خارجی بر سیاست نان ...

- شاهنوشی، ن. کاران. (1379). آثار حضور نیروی کار افغان بر شاخص‌های اجتماعی - کشاورزی ایران:
- کشاورزی و توسعه، سال هشتم، پاییز 31: 187-216.
- مرکز آمار ایران. های آماری ایران، سال
- های بازرگانی. (1384). گندم و سیاست‌های حمایتی از آن در ایران.
- های بازرگانی - اقتصادی، چاپ و نشر بازرگانی، تیرماه 1384.
- نجفی، . (1380). بررسی سیاست‌های دولت در زمینه : یافت
- ی اقتصاد کشاورزی و توسعه، 9 (34): 7-31.
- وزارت بازرگانی. (1384). کرد وزارت بازرگانی طی دوره 1376 1384. ی کل روابط عمومی وزارت بازرگانی.
- وزارت کشور، پایگاه آماری سازمان امور اتباع خارجی.
- 1380.

- Alston, J. M., Smith, V. H., Acquaye, A. and Hosseini, S. (1999). "Least cheap-food policies: Some implication of international food aid", *Agricultural Economics*, 20: 191-201.
- Amid, J. (2007). "The dilemma of cheap food and self-sufficiency: The case of wheat in Iran, *Food Policy*, 11: 1-16
- Gardner, B. (1983). Efficient Redistribution through Commodity Markets, *American Agricultural Economics Association*, 225-234.
- Sulhofer, K. (1996). "Efficient income redistribution for a small country using optimal combined instruments", *Agricultural Economics*, 13: 191-199.
- Hosseini S. S. and Spriggs, J. (1998). Iranian wheat policy: Implication for trade World trade organization, Westview Press. 101-112
- International Migration Report (2002). United Nations, New York.
- World Migration (2005). (Cost and benefit of international migration), International Organization for Migration, IOM World Migration Report Series.
- www.FAO.org
- UNHCR Global Reports (2000-2006).